

ΧΟΥΝΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΩΝ:

Πολιτικές εξελίξεις που οδήγησαν στο πραξικόπημα

Η ελληνική δικτατορία 1967-1974 θεωρείται διεθνώς ένα ακόμα επεισόδιο του Ψυχρού Πολέμου, στην μάχη μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Η προσπάθεια της Σοβιετικής Ένωσης να προσεταιριστεί έθνη που ανήκαν στην Δύση, ενισχύοντας φιλοσοβιετικές και φιλοκομμουνιστικές ομάδες, συχνά οδηγούσε σε αντίδραση από την μεριά των Δυτικών και κυρίως των Αμερικανών που ήταν επικεφαλής του δυτικού συνασπισμού. Στην περίπτωση της Ελλάδας, όπως και στην Ισπανία και στην Πορτογαλία, οι στρατιωτικοί ανέλαβαν να αντιμετωπίσουν αυτό που εκλάμβαναν ως κομμουνιστικό κίνδυνο με περιορισμό των πολιτικών ελευθεριών και εγκαθίδρυση δικτατοριών. Σε αυτήν την δράση τους είχαν συχνά την σιωπηρή ανοχή έως και σε μερικές περιπτώσεις ανοιχτή συμπαράσταση της Δύσης και κυρίως των ΗΠΑ. Κατά τον Σάμιουελ Χάντιγκτον η ελληνική δικτατορία δεν πρέπει να αναλύεται ως ένα μεμονωμένο γεγονός αλλά ως μέρος ενός παγκόσμιου παιχνιδιού, μέρος ενός κύματος δικτατοριών. Όπως εξηγεί ο συγγραφέας στο βιβλίο *The Third Wave*, με πολλές αναφορές στην ελληνική δικτατορία και μεταπολίτευση, ο κόσμος έχει περάσει τρία κύματα αποσταθεροποίησης και δημοκρατικοποίησης. Η Ελλάδα βρέθηκε στο τρίτο κύμα εκδημοκρατισμού, την περίοδο του 70-80 μαζί με άλλες χώρες όπως οι προαναφερθείσες Ισπανία, Πορτογαλία αλλά και οι Βραζιλία, Παναμάς, Γρενάδα κ.ά..

Με την απελευθέρωση της Ελλάδας από τους Γερμανούς, άρχισε εμφύλιος πόλεμος (1945-1949) μεταξύ των κομμουνιστικών δυνάμεων ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και του εθνικού στρατού, που είχε την άμεση υποστήριξη των Άγγλων και Αμερικανών. Με την παράδοση των όπλων από πλευράς των κομμουνιστών, άρχισε να συντηρείται από τις ελληνικές κυβερνήσεις κλίμα τρομοκρατίας και κατάσταση έκτακτης ανάγκης για τυχόν κομμουνιστική επανάσταση. Οι κυβερνήσεις του Αλέξανδρου Παπάγου και του Κωνσταντίνου Καραμανλή χρησιμοποιούσαν το στρατό ως όργανο τρομοκρατίας.

Επιπλέον, έως το 1961, με ευθύνη και πρωτοβουλία της κυβέρνησης Καραμανλή, δημιουργήθηκε μηχανισμός ελέγχου του Τύπου και της πληροφόρησης, με σκοπό τη στήριξη ενός ουσιαστικά ανταρτικού καθεστώτος. Οι αξιωματικοί που αποτελούσαν το μηχανισμό αυτό αξιοποίησαν αργότερα την εμπειρία τους επιβάλλοντας τη δικτατορία.

Μέσα στο στρατό υπήρχε παράνομη οργάνωση αξιωματικών, με το όνομα ΙΔΕΑ, που είχε πρόγραμμα πραξικοπήματος. Μέσα στον ΙΔΕΑ, δρούσε ο αξιωματικός Γεώργιος Παπαδόπουλος, ως υφιστάμενος του στρατηγού Νάτσινα. Οι μηχανισμοί αυτοί, ενεργοποιήθηκαν, ή μάλλον πήραν την εντολή να ενεργοποιηθούν, από τον Τζον Μόρι, πράκτορα της CIA στην Αθήνα, κατ' αρχήν για την ανατροπή της κυβέρνησης του Γεωργίου Παπανδρέου, στη συνέχεια όμως με κύριο στόχο την επιβολή πραξικοπηματικής κυβέρνησης, αποτελούμενης μόνο από στρατιωτικούς.

Τον Ιούλιο του 1965 σημειώθηκε σοβαρό ρήγμα στις τάξεις του κυβερνώντος κόμματος Ένωση Κέντρου, γνωστό στη σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας με τον όρο Αποστασία του 1965 ή Ιουλιανά. Αφορμή υπήρξε η απόφαση του Γε-

ωργίου Παπανδρέου να αντικαταστήσει τον Πέτρο Γαρουφαλιά από το Υπουργείο Εθνικής Αμύνης και η άρνηση του τότε Βασιλιά Κωνσταντίνου Β' να υπογράψει το σχετικό διάταγμα, αν ο διάδοχος του Γαρουφαλιά δεν απολάμβανε της απόλυτης εμπιστοσύνης του.

Ο Γ. Παπανδρέου αναγκάστηκε από τον Κωνσταντίνο να παραιτηθεί στις 15 Ιουλίου 1965. Από εκείνη την ημέρα και μέχρι τα τέλη Δεκεμβρίου του 1966, ο Κωνσταντίνος προσπάθησε να σχηματίσει κυβερνήσεις με τη συμμετοχή κατά διαστήματα 48 βουλευτών της παράταξης Ένωση Κέντρου (αποστατών) που εγκατέλειψαν τον Γεώργιο Παπανδρέου. Ο όρος "Αποστασία" προήλθε από τον χαρακτηρισμό αποστάτες που αποδόθηκε στους βουλευτές της Ένωσης Κέντρου που, υπό την προτροπή του επισήμου βουλευτή της Ένωσης Κέντρου Κωνσταντίνου Μητσότακη, πήραν μέτρο ή έδωσαν ψήφο εμπιστοσύνης στις κυβερνήσεις της περιόδου αυτής. Ο Κωνσταντίνος αρχικά διόρισε πρωθυπουργό τον Γεώργιο Αθανασιάδη-Νόβα με υπουργούς αποστάτες βουλευτές την Ένωσης Κέντρου. Η νέα κυβέρνηση όμως δεν είχε πλειοψηφία στην Βουλή, οπότε σχηματίστηκε άλλη κυβέρνηση υπό τον Ηλία Τσιριμώκο. Όλη η περίοδος που ακολούθησε την αποπομπή της κυβέρνησης του Γεωργίου Παπανδρέου χαρακτηρίζεται γενικότερα ως περίοδος πολιτικής ανωμαλίας.

Η σύγκρουση είχε και οικονομικά αίτια: Όταν η Ένωση Κέντρου ανήλθε στην εξουσία, ο Παπανδρέου είχε επιβάλει στον εκατομμυριούχο μεγαλοεπενδυτή Τομ Πάπας την επαναδιαπραγμάτευση των συμβάσεων για τα διυλιστήρια της ESSO (της σημερινής ΕΚΟ). "Ο Πάπας αντέδρασε και πίεξε την ελληνική κυβέρνηση, μέσω των διασυνδέσεων που είχε με την κυβέρνηση των ΗΠΑ, να σταματήσει τις "σοσιαλιστικές μεταρρυθμίσεις"... Τελικά το φθινόπωρο του 1964, η κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου υποχρέωσε τον Τομ Πάπας να υπογράψει νέα σύμβαση με την ESSO PAPAS, καταργώντας τα περισσότερα από τα μονοπώλια που είχε». Η CIA, η πολυεθνική Esso και το αφεντικό της δεν υποχώρησαν αλλά υπονόμειναν την κυβέρνηση Παπανδρέου, ενώ «... τη σχέση του με τη CIA παραδέχθηκε ο ίδιος ο Πάπας, σε συνέντευξη που έδωσε στο Φρέντο Γερμανό».

Στο βιβλίο που έγραψε ο Μακάριος Δρουσιώτης, 1974, Το άγνωστο παρασκήνιο της τουρκικής εισβολής, Αλφάδι, Λευκωσία, 2002, σσ. 14-18 αναφέρει: «... ο Τομ Πάπας ήταν αυτός που συνέδραμε οικονομικά για την εξαγορά των βουλευτών που είχαν αποστατήσει από την Ένωση Κέντρου. Ο Λευτέρης Βόδενας συνεργάτης του τότε εκδότη των εφημερίδων "Μακεδονία" και "Θεσσαλονίκη" ο οποίος είχε ενεργό συμμετοχή στην ανατροπή του Παπανδρέου, αφηγείται στο βιβλίο του Χρίστου Χριστοδούλου "Ο εκδότης Ιωάννης Βελλίδης":

"... μια μέρα ανέβηκα στον 7ο όροφο της οδού Φιλελλήνων 1 και πήρα κάτι δέματα.... Τα πήρα από τα γραφεία της ESSO Πάπας που ήταν εκεί και τα κατέβασα στα γραφεία της "Μακεδονίας" που ήταν στο δεύτερο όροφο. Από κει πέρασαν κάποιοι βουλευτές και τα πήραν».

Στις 21 Απριλίου του 1967 και ενώ είχαν προκηρυχθεί εκλογές για τις 28 Μα-

ίου, αξιωματικοί του στρατού, υπό την ηγεσία του συνταγματάρχη Γεωργίου Παπαδόπουλου, και συμμετοχή του ταξίαρχου Στυλιανού Παττακού και του συνταγματάρχη Νικόλαου Μακαρέζου κατέλαβαν την εξουσία με πραξικόπημα.

Έχοντας εξασφαλίσει περίπου 100 τεθωρακισμένα στην περιοχή της πρωτεύουσας, οι πραξικοπηματίες κινήθηκαν τα ξημερώματα της 21ης Απριλίου και κατέλαβαν αρχικά το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. Στη συνέχεια έβαλαν σε εφαρμογή το σχέδιο έκτακτης ανάγκης του NATO με κωδικό Σχέδιο Προμηθεύς, με αποτέλεσμα να κινητοποιηθούν όλες οι στρατιωτικές μονάδες της Αττικής. Το συγκεκριμένο σχέδιο προοριζόταν για την αναγκαστική ανάληψη εξουσίας από το στρατό με σκοπό την εξουδετέρωση κομμουνιστικής εξέγερσης, σε περίπτωση που εισέβαλλαν στην Ελλάδα δυνάμεις του Σοβιετικού Στρατού[6]. Ο έμπιστος του βασιλιά αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού, στρατηγός Γ. Σπαντιδάκης, αντικαταστάθηκε από τον Οδυσσέα Αγγελή. Ο Αγγελής κάνοντας χρήση του νέου του αξιώματος έδωσε εντολή στο Γ' Σώμα Στρατού στη Θεσσαλονίκη να εφαρμόσει το Σχέδιο Προμηθεύς σε όλη τη χώρα.

Η μοναδική προσπάθεια για να αντιμετωπιστεί εγκαίρως το πραξικόπημα ήταν από την πλευρά κυρίως του υπουργού Δημόσιας Τάξης Γεωργίου Ράλλη ο οποίος προσπάθησε να επικοινωνήσει με τον ταξίαρχο Ορέστη Βιδάλη για να κινητοποιήσει το Γ' Σώμα Στρατού (Θεσσαλονίκη). Δεν πρόλαβε, αφού το σχέδιο Προμηθεύς είχε ήδη τεθεί σε εφαρμογή με αποτέλεσμα ο ταξίαρχος Βιδάλης να αγνοήσει το σήμα του Ράλλη.

* Εξέγερση του Πολυτεχνείου

Την χρονική περίοδο 1967-1972 η Χούντα με συντονισμένα χτυπήματα είχε καταφέρει να καταστήσει ανίκανους τους φοιτητές να αντιδράσουν μπροστά στις αυθαιρεσίες του κράτους.

Στις αρχές όμως του 1973, το χάσμα μεταξύ κράτους και φοιτητών μεγάλωνε. Η Χούντα των Συνταγματαρχών, στην προσπάθειά της να περιορίσει τους φοιτητές, έβαλε σε εφαρμογή το διάταγμα 1347 για τις επιστρατεύσεις. Η φοιτητική ανησυχία άρχισε να μεγαλώνει με αποτέλεσμα το Φεβρουάριο του 1973 να γίνει η πρώτη κατάληψη της Νομικής ενώ στις 14 Μαρτίου ακολούθησε και δεύτερη. Σημαντικό ρόλο στην κλιμάκωση της κατάστασης είχε και το μνημόσυνο του "Γέρου της Δημοκρατίας", Γεωργίου Παπανδρέου. Όλα έδειχναν ότι κάτι θα συνέβαινε.

Στις 14 Νοεμβρίου 1973 χιλιάδες φοιτητές είχαν συγκεντρωθεί από το πρωί στο κτήριο της Νομικής Σχολής και ετοιμάζονταν να κάνουν συνέλευση. Στο τέλος της συνέλευσης πραγματοποιήσαν πορεία στην οδό Σόλωνος

και Πατησίων. Το απόγευμα και ενώ οι φοιτητές είχαν παραμείνει στο Πολυτεχνείο, ο αστυνομικός διευθυντής Δασκαλόπουλος και ο εισαγγελέας Σαμήτας διέταξαν τους φοιτητές να διαλυθούν. Οι φοιτητές βρέθηκαν σε δίλημμα. Δημιουργήθηκε συντονιστική επιτροπή η οποία και αποφάσισε, στις 8:30 μ.μ., την κατάληψη του Πολυτεχνείου.

15 Νοεμβρίου 1973: Από τις πρώτες πρωινές ώρες φάνηκε η στήριξη των πολιτών προς τους φοιτητές, με τρόφιμα, γραφική ύλη και φάρμακα.. Το βράδυ μπήκε σε λειτουργία για πρώτη φορά ο σταθμός των "Ελευθέρων Πολιορκημένων".

16 Νοεμβρίου 1973: Ο κόσμος παρέμεινε στο πλευρό των φοιτητών ενώ οδοφράγματα άρχισαν να στήνονται στους δρόμους. Οι αστυνομικοί και τα τανκ (τεθωρακισμένα) άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους. Οι πρώτες συγκρούσεις με την αστυνομία δεν άρχισαν να γίνουν ενώ στις 7 μ.μ. ανακοινώθηκε και ο πρώτος νεκρός των συγκρούσεων.

17 Νοεμβρίου 1973: Τα μεσάνυχτα και ενώ οι φοιτητές επέμεναν στην κατάληψη του Πολυτεχνείου, έκαναν την εμφάνισή τους τα πρώτα τανκ. Ο κόσμος είχε διαλυθεί βίαια ενώ ο καπνός από τα δακρυγόνα έκανε την ατμόσφαιρα αποπνικτική. Στη 1:30 μ.μ. ο επικεφαλής του τάγματος του στρατού έδωσε διορία να εγκαταλείψουν το κτήριο. Οι φοιτητές αρνήθηκαν και παρέμειναν φωνάζοντας συνθήματα όπως "Κάτω η Χούντα και οι Αμερικάνοι". Στις 2:50 π.μ. ο επικεφαλής διέταξε το τανκ να γκρεμίσει την πύλη του Πολυτεχνείου[εγκρεμεί παραπομπή][9]. Ταυτόχρονα εισέβαλλαν άντρες των ΛΟΚ στο χώρο του Πολυτεχνείου χτυπώντας όποιον έβρισκαν. Σε μερικά σημεία οι φαντάροι άφησαν τους φοιτητές να ξεφύγουν. Μέσα σε λίγη ώρα το κτήριο είχε αδειάσει. Η εξέγερση του Πολυτεχνείου σηματοδότησε την αρχή του τέλους της Χούντας των Συνταγματαρχών, δίνοντας θάρρος στους Έλληνες. Το ελληνικό κράτος, για να τιμήσει την εξέγερση του Πολυτεχνείου, κήρυξε την 17η Νοεμβρίου ως ημέρα μνήμης/γιορτής (σχολική εορτή).

* Το τέλος της Χούντας:

Η εξέγερση του Πολυτεχνείου είναι γεγονός ότι δεν έριξε την Δικτατορία. Πράγματι ανέβασε το ηθικό του δοκιμαζόμενου λαού. Όμως η μεγάλη της συμβολή είναι ότι περιέσωσε την δημοκρατική αξιοπρέπεια των Ελλήνων, καθιστώντας γεγονός την καθολική αντίδραση. Η Χούντα τελικά κατέρρευσε στις 24 Ιουλίου του 1974 κάτω από το βάρος της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο. Η εισβολή στην Κύπρο πραγματοποιήθηκε 4 ημέρες νωρίτερα (στις 20 Ιουλίου 1974) και η Χούντα, που είχε την ευθύνη για την προώθηση του νησιού, δεν αντέδρασε όπως θα έπρεπε, παραπλανημένη από τις διαβεβαιώσεις των Αμερικανών και έχασε τον πόλεμο, που οδήγησε στη διχοτόμηση του νησιού. Την ίδια ημέρα έφθασε στην Αθήνα ο Κωνσταντίνος Καραμανλής με το αεροπλάνο αεροπλανός της γαλλικής Προεδρίας, το οποίο έθεσε στη διάθεση του ο γάλλος πρόεδρος Βαλερί Ζισκάρ ντ' Εσταίν, στενός προσωπικός του φίλος. Οι πραξικοπηματίες αργότερα συνελήφθησαν και παραπέμφθηκαν σε δίκη.